

A Place for Hay. Flexibility and Continuity in Hay-Meadow Management. [Un loc pentru fân. Flexibilitate și continuitate în gospodărirea fânețelor], Numărul 21/2016 al revistei *Martor. Revista de antropologie a Muzeului Țăranului Român*, Editura Martor, București, 2016, 212 p.

Numărul 21/2016 al revistei *Martor* este de două ori un proiect ambițios. În primul rând, alegerea unei teme ce poate lesne risca să arate ca una de graniță, fânul, pentru a o trata ca pe un „fapt social total”, este în sine o provocare. În al doilea rând, prezența în proiectul editorial a doletului artistic ce păstrează tema fânului – așa cum se anunță chiar din pagina de debut, *A Place for Hay. Flexibility and Continuity in Hay-Meadow Management/ Hay on display [Un loc pentru fân. Flexibilitate și continuitate în gospodărirea fânețelor/Fânul în expunere]* – face ca, în economia generală a textului, domeniul artei să devină convergent și indisociabil cu cel al socialului, aici, în speță cu tema construcțiilor identitare regionale sau comunitare. Tematica numărului se înscrie însă într-o linie de continuitate de proiect cu numărul 19/2014 al revistei, *At the Margins of History. The Agrarian Question in Southeast Europe [În marginile istoriei. Problema agrară în sud-estul Europei]*. Este o continuitate care rezultă din perseverența de a acomoda, de a face compatibile, două feluri de discurs. Primul ar reprezenta un tip de etnografie locală, ce face recurs la analiza „culturii materiale”, ca martor al construirii conceptuale a ruralității, și la descriere ca mijloc privilegiat de preservare a unei ruralități devenite astfel de referință. Al doilea tip de discurs este unul ordonat de prezența unei dimensiuni cronologic-istorice și se construiește la intersecția abordărilor disciplinare multiple, intersecție ce ține cont de pluralitatea socio-culturală caracterizând ceea ce astăzi s-ar putea numi ruralitate.

Ideea de a plasa fânul ca temă organizatoare a unei discuții asupra ruralității a fost, fără îndoială, una inedită, iar rezultatele acestei decizii editoriale sunt remarcabile. Reclamând „un loc pentru fân”, coordonatorii numărului, Anamaria Iuga și Bogdan Iancu, au compus prin studiile care alcătuiesc revista, un discurs istoric, sociologic, dar și etnologic asupra fânețelor, discurs care face ca, parcă într-o mișcare firească (un firesc nu chiar de la sine înțeles, dacă este să ne gândim la istoria studiilor etnografice de la noi) etnologiile locale să se deschidă către demersul comparativ în dimensiunea sa europeană. Cheia de lectură a discursului plurivalent propus aici este anunțată în studiul introductiv al revistei. Fânețele, privite din perspectiva lui Tim Ingold („The Temporality of the Landscape”, 1993) ca definind priveliștea (*landscape*) și, deci, ca medii de joncțiune între natural și cultural (p. 7), oferă o modalitate privilegiată de înțelegere a locuirii unui teritoriu, prin faptul că reușesc să păstreze și să transmită moștenirea culturală și socială a locuirii aceluși teritoriu de către generațiile precedente (p. 7). Pornind de la observația că omul, „folosind resursele locale a modificat și a controlat spațiul cu scopul de a-și asigura hrana” (p. 7), ni se propune o analiză a realității socio-culturale, dar și fizice și, în același timp, temporale a priveliștii (*landscape*). Aceasta este văzută ca un „laborator” pentru analiza dinamicii culturilor și a identităților locale, „pentru înțelegerea potențialului mediului înconjurător,

pentru reînnoirea identităților culturale, a logicii spațiale și temporale a fiecărui teritoriu (p. 8)”.

Perspectiva istorică asupra gospodăririi fânețelor (una îndepărtată, a secolului al XVIII-lea, apoi una mai recentă caracterizată de contextul Primului Război Mondial) deschide volumul și face chiar prin întâia asociere de studii să devină explicită construirea fânului ca imagine unificatoare din punct de vedere social a unei diversități istorice și culturale europene largi și în mișcare. În mod complementar, următorul grupaj de articole, reunit sub titlul *Bio-cultural Diversity of Hay* [*Diversitatea bio-culturală a fânului*] reorientează perspectiva, de la demersul istoricului la cel al antropologului. Cunoștințele locale despre fânețe, clasabile ca tradiționale, despre locul și rolul lor în ecosistemele locale și, implicit, despre condițiile prezervării și reproducerii acestor sisteme, devin parte a unui discurs ce conjugă, așa cum spuneam la început, în principal două planuri tematice. Este vorba, pe de-o parte, de investigarea descriptiv-etnografică a fânului ca domeniu al vieții rurale prin: abordarea tipologic-clasificatorie ce ține cont de cunoașterea locală, prin analiza practicilor și credințelor locale legate de fân, prin chestionarea fânului ca valoare culturală și estetică. Pe de altă parte se conturează o lectură a fâneței în termenii biodiversității, ai valorii nutriționale, nu în ultimul rând, ai politicilor locale privitoare la mediu, sau cele concentrate pe patrimoniu (tangibil și intangibil, așa cum este acesta definit astăzi de documentele UNESCO).

Grupajul de studii următor, intitulat *Drivers of Change in Hay Culture* [*Direcții ale schimbării în cultura fânului*] reunește trei texte ce pun în discuție problematica schimbării, a abandonului și a regenerării zonelor cu fânețe, a felului în care schimbările operate în gospodărirea (și administrarea) acestora a dus la modificări ale biodiversității locale, a felului în care noile politici (agrare) europene au influențat agricultura locală de subzistență. Primul text pune în relație trei

zone de fânețe din trei spații geo-culturale distincte (Folkare din Suedia, regiunea Darlana, Uxeau din Franța, regiunea Burgundia și Botiza din România, județul Maramureș), construind un demers comparativ al procesului de trecere de la agricultura de subzistență la cea industrializată și deschizând astfel o perspectivă analitică ce integrează zone diferite ale spațiului european într-o singură unitate metodologică. Al doilea studiu, extrem de dens, combină tematic problema politicilor agrare actuale și cea a domeniului agriculturilor locale. Autorii pun accentul pe condiționările politico-financiare europene și pe cele ale standardizării în agricultură, iar fânul devine aici martorul unor procese care reglează astăzi, până la reconfigurare drastică, existența agriculturii, inclusiv a celei locale, de subzistență. Pornind de la o dublă abordare, etnografică și botanică extrem de minuțioasă, a cărei cheie de acces este definită inclusiv de bilingvismul maghiar/român care se adaugă terminologiei botanice, autorii studiului al treilea, cel care încheie de altfel secțiunea, realizează o analiză din perspectivă etnică și identitară a fânețelor din zona centrală a României (Ghimeș), locuită de secui.

Secțiunea a patra a volumului *Hay on Display* [*Fân în expunere*], reorientează perspectiva discursului către estetic, făcând din fân obiect de limbaj artistic. Un text cu rol de articulație „*Real Hay is the Hay with Local Feedback*”: *Traditions and Transitions of Hay* [„*Adevăratul fân este fânul care te hrănește*”: *Tradiții și tranziții ale fânului*] operează această schimbare. Este vorba despre un interviu realizat cu cei trei curatori ai expoziției cu acest titlu, organizată de Muzeul Național al Țăranului Român (în iulie-august 2016), în parteneriat cu Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA) și Swedish Biodiversity Centre (Uppsala University, Suedia). Două secvențe înseriate, de ex-poziție a fânului, urmează interviului: cea a peisagistului Nicolas Triboi (Atelier Foaie Verde, România), *Jardins*

d'herbes, „*En herbe*”, și montajul de fotografii reprezentând lucrările artistului plastic Ernő Bartha, ce pun în scenă și în discurs artistic fânul. Prima dintre ele este o lucrare de autor, o expoziție găzduită de Muzeul Național al Țăranului Român și care recompune cu finalități artistice și sintetizând prin imagine + text discursul antropologic dezvoltat în prima parte a volumului: „grădinile de iarbă ale Muscelului sunt la o primă vedere simple pajiști de cosit; aici toată lumea numește aceste pajiști «grădini». Aceste pământuri nu sunt numai simple pășuni ce produc fân, ele sunt încărcate vizibil de emoții și de cultură... Ele au o istorie și tradiții foarte speciale. Fiecare grădină are propria sa diversitate, are propriul său rost, propria sa legătură cu animalele, cu oamenii” (p. 183). Cea de-a doua dintre secvențe, reunește sub titlul *Nature in the city. Un eseu vizual de Ernő Bartha*, imagini ale lucrărilor artistului ce compun dimpreună cu textul (autoreflexiv) povestea unei decizii estetice ce se fondează pe recursul programatic la fân ca mijloc de expresie artistică.

Secțiunea următoare, *Note de teren*, oferă o replică etnologică discursului artistic pre-

cedent. Receptarea și interpretarea, ca discurs antropologic, a unei realități culturale și sociale, în speță cea a rezervației Deltei Dunării, este indicată aici prin asocierea semnificativă a textului (observații de teren făcute în vara anului 2011, în satul Caraorman) și a imaginilor, acestea din urmă produse și selectate de autorul eseului.

Două recenzii încheie publicația. Prima este cea a cărții lui Ștefan Dorondel, *Disrupted Landscapes. State, Peasants and the Politics of Land in Postsocialist Romania*, (Berghahn, New York, Oxford, 2016), a doua este a volumului „*Ahogy gondoza, úgy veszi hasznát*”. *Hagyományos ökológiai tudás és gazdálkodás Gyimesben. [Traditional Ecological Knowledge and Land Use in Gyimes (Eastern Carpathians)]*, coordonat de Daniel Babai, Abel Molnar și Zsolt Molnar (Vactot, Budapest, 2014). Ambele recenzii fac trimiteri către publicații care vin să completeze tematic și teoretic problematica abordată de acest număr al revistei *Martor* și să contextualizeze astfel, o dată în plus, din punct de vedere teoretic și metodologic „ruralitatea” ca obiect de studiu al secolului XXI.

Corina Iosif